

Elias Lönnrot ja runonlaulajat

TAIDETEOS

Matti Visanti: *Soitto suuri hauenluinen*

1937, Kalevalan kuvitusta, 40. runon loppuvinjetti, kivi- ja puupiirros 3 x 13,5 cm, Ateneumin taidemuseo
kuva: Kuvataiteen keskusarkisto / Henri Tuomi

TEHTÄVÄ (KU)

Luiset rytmit – soitin ka(n/l)anluista

Matti Visannin kivi- ja puupiirroksessa on hauen leukaluu. Kuva on tehty Kalevalan kuvitukseksi.

Kalevalan lähtökohtana olleet runot on alun perin kerrottu sukupolvelta toiselle laulaen. Vienan Karjalan kylissä oli erityisiä runonlaulajia, jotka lauloivat runoja ja muokkasivat niiden tarinaa tilanteeseen sopivaksi. Myös Kalevalassa on musiikilla merkittävä osuus, lumoaahan Väinämöinen kanteleen soitollaan koko luomakunnan. Väinämöinen rakensi ensimmäisen kanteleensa, soiton ja ilon tekijän, saaliiksi saamansa jättiläishauen leukaluusta. (Tutustu tarinaan *Suomen Lasten Kalevalasta*, luku Kalanluinen kannel, s. 139)

- ▶ Sukeltakaa Kalevalan aikaan tekemällä kalastusretki rannalle. Ottakaa mukaan myös kanankoipia ja/tai isoja kaloja, jotka paistetaan hautapaistoksena maakuopassa samalla, kun ongitaan ja vietetään aikaa yhdessä. (Ohjeita hautapaistoksen tekoon löytyy mm. kirjasta Aaltonen, Arkko: *Lallin pidot*. Edita 2001)
- ▶ Kerätkää syömienne kanojen ja kalojen luut talteen. Muutenkin voi kerätä kotona kertyneitä kananluuta hyvän kokoisien kasan. Suunnitelkaa niistä rytmisoittimia. Luut pestään ja ne voi yhdistää toisiinsa poraamalla niihin reikiä ja kiinnittämällä rei'istä toisiinsa metallilangalla. Mukaan voit liittää muutakin materiaalia: esimerkiksi höyheniä, pellavalankaa, puuhelmiä jne.
- ▶ Kun soittimet ovat valmiita, voitte "säveltää" Väinämöisen hauenpyyntikohtaukseen sopivia rytmejä ja antaa näin Kalevalan runoilte omanlaisenne laulavan soinnin.

TEHTÄVÄ (ÄI)

Kalevalan kielen kiemuroita – kalevalamittaisen runon kirjoittaminen

Kalevalan runomitta on nelipolvinen trokee. Siinä jokainen säe eli runon rivi koostuu kahdeksasta tavusta:

*Lou-hi, Poh-jo-lan e-män-tä,
Poh-jan ak-ka har-va-ham-mas*
(46. runo, säkeet 7–8)

Kalevalan runokielelle on ominaista alkusointu. Saman säkeen sanat alkavat monesti samalla äänneellä tai äänneyhtymällä:

*Mieleni minun tekevi,
aivoni ajattelevi
lähteäni laulamahan,
saa'ani sanelemahan,
sukuvirtä suoltamahan,
lajivirtä laulamahan.*
(1. runo, säkeet 1–6)

Yksi Kalevalan runojen ominaispiirre on toisto. Peräkkäisissä säkeissä sanotaan usein sama asia hieman eri sanoin:

*Jo veri jokena juoksi,
hurme koskena kohisi:
peitti maassa marjan varret,
kanervaiset kankahalla.*
(8. runo, säkeet 187–190)

Toiston lisäksi runoissa esiintyy myös luetteloita:

*Taittoi vastan taatollensa,
toisen taittoi maammollensa,
kokoeli kolmannenki
verevälle veijollensa.*
(4. runo, säkeet 5–9)

Runomitta, alkusoinnut, toisto ja luettelot auttoivat runonlaulajia, jotka lauloivat pitkiä runoja ulkomuistista. Rytmikäs kieli painui helposti mieleen. Muistelkaa, mitä olette viime viikon aikana oppineet koulussa muilla kuin äidinkielen tunneilla.

► Valitkaa jokin asia, joka on mielestänne tärkeä muistaa, ja kirjoittakaa siitä kalevalamittainen runo, jossa käytätte Kalevalan kielen keinoja. Opetelkaa runo ulkoa.

► Kokeilkaa seuraavalla äidinkielen tunnilla, muistatteko sen vielä.

Lisätietoa Kalevalan kielestä:

Anttonen, Pertti & Kuusi, Matti 1999. *Kalevala-lipas*. Uusi laitos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Niikko, Petri 1997. *Iskevän ikimitan opas. Opas nykyaikaiseen kalevalamitan hallintaan*. Espoo: Vienan Karjalan Ystävät.

TEHTÄVÄ (ÄI)

Saakaamme sanelemahan – katsaus Kalevalan sanastoon

► Kalevalassa on paljon vanhoja murteellisia tai runokieleen kuuluvia sanoja, joita ei käytetä nykyajan arkipuheessa. Tiedätkö, mitä seuraavat sanat tarkoittavat? Jos et heti keksi oikeaa vastausvaihtoehtoa, voit katsoa, millaisissa yhteyksissä sanoja käytetään [Kalevalassa](#). Jokaisen sanan perässä on sulkeissa Kalevalan runo ja säe, jossa sana esiintyy.

[Linkki Kalevalaan SKS:n sivuille: <http://www.finlit.fi/kalevala/index.php?m=1&l=1>]

1. Hurme (runo 16, säe 208)

- a) Veri
- b) Tulinen rakkaus
- c) Koski

2. Taatto (runo 23, säe 31)

- a) Isä
- b) Viikonloppu
- c) Talon pihapiiri

3. Uksi (runo 25, säe 737)

- a) Kattoparru
- b) Suu
- c) Ovi

4. Lyly (runo 13, säe 252)

- a) Kiulu
- b) Piilopaikka
- c) Suksi

5. Kokko (runo 41, säe 83)

- a) Veneen keula
- b) Korppi
- c) Kotka

6. Vaski (runo 10, säe 381)

- a) Suuri oluttuoppi
- b) Kupari tai kuparinen metalli
- c) Viljelymaa, joka on tehty kaatamalla ja polttamalla metsää

7. Kassapää (runo 11, säe 20)

- a) Lettipäinen tyttö
- b) Naimaton nainen
- c) Kumpikin edellä mainituista

Oikeat vastaukset tehtäväpaperin lopussa.

Lisätietoa Kalevalan sanastosta:

Turunen, Aimo 1979. *Kalevalan sanat ja niiden taustat*. Joensuu: Karjalaisen kulttuurin edistämisseuraksi.

TAIDETEOS

I. K. Inha: Sokea runontaitaja Arhippainen Miihkali

1894, valokuva,

Latvajärvi, Vienan Karjala

kuva: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

TEHTÄVÄ (KU)

Kulttuuriperinteen tallentaminen – valokuvaa ihmistä

Kuva sokeasta runontaitajasta on sommiteltu maalaustaiteen muotokuvatradition mukaisesti: keskellä on terävästi kuvattu henkilö, tausta toistuu epäterävänä. Voimakas sivuvalo lankeaa henkilöhahmoon vasemmalta irrottaen hänet lempeästi taustastaan. Kuva on otettu lievästi alakulmasta. Kuvan harras tunnelma ja miehen asento tekevät hänestä lähes pyhän henkilön. (lähde: Kati Lintonen: *I. K. Inhan valokuvat antoivat kasvot kareliaanien haaveille, Miihkali – sokea runonlaulaja*, teoksessa *Kalevala kuvissa*, 2009)

Inhan Vienan Karjalasta ottamissa kuvissa ihmiset ovat keskeisessä osassa. Hänen tapansa kuvata ihmisiä poikkesi tuon ajan ateljeekuvauksen perinteestä. Inha meni ihmisten koteihin, keskelle heidän

arkeaan ja kuvasi kaikkea näkemäänsä. Hänelle valokuva oli moniulotteinen ilmaisukeino aivan samoin kuin kieli, jota hän käytti.

Vuonna 1894 Inha teki K. F. Karjalaisen kanssa Vienan Karjalaan 5 kuukautta kestäneen kuvausmatkan, joka on [karelianismin](#) historian merkityksellisimpiä. Hän kuvasi ihmisten elinympäristöä, elämää ja tapakulttuuria. Kuvausmatkan tuloksena vuonna 1911 ilmestynyt kirja Kalevalan laulumailta on vahvasti vaikuttanut käsityksiin runojen Karjalasta. Lue arvio kirjasta [Agricola –nettisivuilta](#).

"Mielessäsi väikky entisten sukupolvien aarre, joka on vaipumassa unhotukseen. Kyselet, tiedustelet, mairittelet, mutta enimmäkseen on vain päänpuudistus masentava vastaus. Joskus välähtää toivo, sinut opastetaan jonkun vanhuksen luo, ja tulet sinne vain huomataksesi, että vuosien tuisku on auttamattomasti luonut umpeen jäljet." (Inha, Kalevalan laulumailta, Helsinki 1911)

► Valitse joku henkilö, jonka elämää haluat tallentaa "aarteeksi" tuleville sukupolville. Haastattele häntä ja dokumentoi haastattelu kirjallisesti tai videokameralla. Valokuvaa hänestä muutaman kuvan sarja keskittyneenä hänelle ominaiseen puuhaan. Tarkoituksena on tallentaa kuvasarjana sinun ajatuksiasi hänestä. Huomioi kuvatessasi sommittelu ja valon suunta. Mieti, miten ne vaikuttavat kuvaasi, millaisia eroja kuvien välittämään viestiin tulee eri valaistuksessa ja eri kuvakulmista otettuna.

Vinkki: Tehtävän voi yhdistää myös äidinkielen tehtävään ”Kootut kertomukset - erillisistä aineksista yhtenäiseksi tarinaksi”.

[Linkit: Karelianismi, <http://www.ateneum.fi/kalevalataidetakouluille/tietoa.html#karelianismi>, Agricola –verkkosivut, <http://agricola.utu.fi/nyt/arvos/tekstit/162.html>

TEHTÄVÄ (ÄI)

Kootut kertomukset – erillisistä aineksista yhtenäiseksi tarinaksi

Kalevala on Elias Lönnrotin kokoama teos, joka perustuu suomalaisiin kansanrunoihin. Lönnrot yhdisteli eri runonlaulajilta keräämänsä runot juoneltaan yhtenäiseksi eepokseksi. Hän valitsi runojen järjestyksen ja muokkasi runoja yhteensopiviksi.

Kokeilkaa, millaista on yhdistellä lyhyitä kertomuksia yhtenäiseksi tarinaksi.

► Aloittakaa haastattelemalla itseänne vanhempia henkilöitä. Haastateltava voi olla oma äiti tai isä, isovanhempi, naapuri tai vaikkapa opettaja. Pyytäkää haastateltavaa kertomaan lyhyesti jokin sattumus omasta lapsuudestaan tai nuoruudestaan. Kirjoittakaa tarinan pääkohdat ja päähenkilöt muistiin.

► Muodostakaa sitten parit tai kolmen hengen ryhmät. Toimikaa kuten Lönnrot Kalevalaa kootessaan: yhdistäkää pienryhmänne jäsenten muistiin merkitsemät sattumukset yhtenäiseksi tarinaksi, joka etenee johdonmukaisesti ja jossa on alusta loppuun asti mukana samat henkilöahmot. Voitte yhdistää muistiin merkitsemienne kertomusten päähenkilöt yhdeksi hahmoksi, jossa on kaikkien alkuperäisten henkilöahmojen piirteitä. Vaihtoehtoisesti tarinassanne voi olla kaksi tai kolme päähenkilöä, jotka toimivat yhdessä. Rakentakaa tarinan juoni yhdistelemällä alkuperäisten kertomusten tapahtumia.

Hyödyntäkää tarinassanne mahdollisimman paljon alkuperäisten muistiinpanojenne aineksia. Voitte kuitenkin lihottaa tarinaa lisäämällä siihen yksityiskohtia ja kuvailemalla tarkemmin henkilöahmoja ja ympäristöä. Kirjoittakaa tarina muistiin.

Vinkki: Voitte jättää haastatteluosuuden pois ja koota tarinanne yhdistämällä aineksia kahdesta tunnetusta sadusta. Satujen asemesta voitte käyttää tarinoiden pohjana myös kahta tai useampaa sanomalehtiuutista.

Tehtävän voi toteuttaa rinnakkain yllä esitellyn kuvataiteen tehtävän ”Kulttuuriperinteen tallentaminen – valokuvaa ihmistä” kanssa.

Lönnrotin runonkeruumatkoista ja Kalevalan kokoamisesta saatte lisätietoa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kalevala-tietopaketin kohdasta *Kalevala, kansalliseepos*:
<http://www.finlit.fi/kalevala/index.php?m=11&l=1>.

Luettelo Kalevalaan sulautetuista kansanrunoista: Anttonen, Pertti & Kuusi, Matti 1999. *Kalevala-lipas*. Uusi laitos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

TAIDETEOS

I. K. Inha:

Maura itkee Kustille

1894, valokuva Vienan Karjalasta,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

TEHTÄVÄ (KU)

Tunteita kaivelemissa – piirros- / valokuvaustehtävä

Kiinnostus Karjalaa ja alkuperäiseksi ajateltua suomalaisuutta kohtaan synnytti runonlaulajakultin 1800-luvun lopulla. Tässä kuvassa oleva 78-vuotias Maura tunnettiin Jyväskylästä parhaana itkijänä. Inhalla oli kuvausmatkallaan seurana suomen kielen tutkija Juho ”Kusti” Karjalainen, jolle Maura tässä kuvassa itkee valokuvaajan pyynnöstä. Yleensä parhaat itkijät olivatkin vanhoja naisia, joilla katsottiin olevan tehtävään tarvittavaa elämäkokemusta. Maura esitti itkuvirsiä yhteisissä tilaisuuksissa häistä hautajaisiin.

Elämän siirtymäriiteissä on liikkeellä paljon menetyksestä ja muutoksesta johtuvia tunteita, joita kanavoidaan itkujen kautta. Siirtymäriitit jakavat ihmisen elämän määrättyihin jaksoihin syntymästä kuolemaan. Toisin sanoen, ihmisen sosiaalinen siirtymä uuteen vaiheeseen vahvistetaan usein rituaalilla.

► Millaisia erilaisia riittejä meillä Suomessa on nykyään käytössä? Miten tunteet niissä tilanteissa näkyvät?

► Tarkastelkaa Inhan ottamaa kuvaa Maurasta. Siinä Maura näyttää hyvin surulliselta, hänen katseensa kuvastaa syvää tunnetta. Kuvitelkaa itsenne johonkin nykyajan *siirtymäriittiin* mukaan – miettikää millaisia tunteita ne teissä herättävät ja miten tuo tunne voisi kasvoiltanne ilmetä.

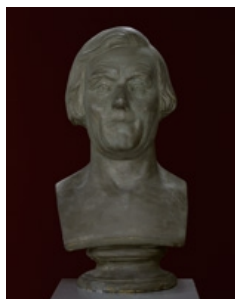
► Voisitteko jossain tilanteessa teeskennellä jotakin tunnetta? Kokeilkaa nyt. Valokuvatkaa tai piirtäkää pareittain tai pienissä ryhmissä toistenne erilaisia tunneilmeitä – surua, epävarmuutta,

voimaa, vihaa, iloa,... Kootkaa kuvista tunnekollaasi, jota katsellessa voi päivittäin miettiä miltä minusta tänään tuntuu. Ehkä tunteet tulevat niin pohtien paremmin tiedostettua ja hallittua?

TEHTÄVÄ (KU ja HI)

Runonlaulaja ajan virrassa – piirustus- ja maalaustehtävä

- ▶ Tehkää retki paikkakuntanne kotiseutumuseoon ja tutustukaa 1800- lopun ja 1900-luvun alun sisustukseen (integrointi historiaan). Piirrä sisustuksesta kuvia paikan päällä.
- ▶ Maalaa erilliselle paperille Maura nykypäivän versiona, samassa asennossa kuin Inhan kuvassa – huomioi meidän aikamme mukainen vaatetus, kampaus jne. Leikkaa maalaamasi uudenaikainen henkilökuva irti paperista ja liimaa se kotiseutumuseossa piirtämäsi interiöörin eli sisäkuvan päälle. Nykyajan henkilö astuu menneisyyteen.
- ▶ Tehtävän voi tehdä myös toisin päin. Maalaa tämän päivän sisäkuva ja tulosta Inhan ottama kuva Maurasta, joka itkee Kustille, liimaa tämä sata vuotta sitten runoja laulanut nainen tähän aikaan. Tällaisessa rinnastuksessa ajan kuluminen näkyy selvästi.
- ▶ Kuvittele millainen maailma on, jos matkustetaan yhtä kauas, vähän yli sadan vuoden päähän tulevaisuuteen. Maalaa tulevaisuuden ympäristö ja sovita nykypäivän mukaiseksi maalattua ja Inhan kuvaamaa Mauraa sen päälle. Kuka on tämän päivän "runonlaulaja", jota muistetaan vielä sadan vuoden kuluttua?

TAIDETEOS

C. E. Sjöstrand:

Elias Lönnrotin rintakuva

1857–1858, kipsi, korkeus 56,5 cm,

Ateneumin taidemuseo

kuva: Kuvataiteen keskusarkisto / Hannu Pakarinen

TEHTÄVÄ (KU ja ÄI)

Hyppää Lönnrotin housuihin – animaatiota tekstiviesteistä

Lönnrot noudatti Kalevalaa kirjoittaessaan omaa taiteellista näkemystään. Hän yhdisteli eri runonlaulajilta saamiaan aineksia ja lisäili väliin itse sepittämiään säkeitä, joilla sitoi tarinan yhtenäiseksi. Kansanrunojen katkelmien väliin hän rakensi kokonaan uusia runoja eri aineksista ja vaihtoi henkilöihin sekä tapahtumiin liittyviä piirteitä.

Vuonna 2000 Kansanrunoarkisto selvitti tekstiviesteinä leviävän perinteen laatua Digilore-projektin avulla. Projektin myötä selvisi, että nykyperinteen lajit kuten vitsit, lorut, kuvallinen perinne ja kiertokirjeet leviävät myös tekstareina. Kännykästä on tullut uusi ja nopea väylä perinteen välittymiselle.

- ▶ 1. Tässä tehtävässä olet nykyajan Lönnrot. Lönnrotin matkoiltaan keräämien runojen sijasta sinä keräät tekstiviestejä. Rakenna keräämästäsi tekstiviestikokoelmasta juonellinen tarina.

- ▶ 2. Tee tarinasta kuvakäsikirjoitus.
- ▶ 3. Tee kuvakäsikirjoituksen pohjalta animaatio.

Huomioi kaikissa tehtävän vaiheissa, miten hyvä animaatioelokuva syntyy. Tarinassasi pitää olla syy, miksi se kannattaa toteuttaa juuri animaationa. Tällaisia syitä voisivat olla esimerkiksi kuvitteellinen tapahtumapaikka tai juonenkäänte, joka ei tosielämässä olisi mahdollinen. Tarinaa kirjoittaessa kannattaa ottaa huomioon myös muutamia hyvän tarinan rakennuspalikoita: pitää olla tapahtumapaikka, päähenkilö/ -henkilöitä ja yllätys. Kannattaa myös miettiä vastauksia kysymyksiin: mitä tapahtuu, kenelle, mitä siitä seuraa ja miksi. Lisää tietoa animaation teosta löytyy Mediakasvatus Metkan sivuilta: <http://www.mediametka.fi/direct.aspx?area=page&prm1=175>.

TEHTÄVÄ (KU)

Kalevala naurattaa – sarjakuvan tekeminen

- ▶ Kalevalaa kirjoittaessaan Lönnrot karsi keräämästään runoaineksesta huumorin pois, sillä nauru ei kuulunut viralliseen ja vakavahenkiseen kansalliseepokseen. Tee sinä päinvastoin. Valitse Kalevalasta jokin tarina, johon lisäät huumoria, ja piirrä se sarjakuvaksi.

Kalevalasta sarjakuvakirjoja ovat piirtäneet mm.

- [Petri Hiltunen](#): *Väinämöinen* -albumit, Kustannus Jalava, sanomalehtistrippejä ja yli 10 albumia vuosina 1990- ja 2000-luvuilla. Väinämöinen seikkailee sarjassa nykyajan Suomessa. Myös Ateneumin Kalevala-näyttelystä löydät Hiltusen Väinämöisen seikkailemassa ja kommentoimassa näyttelyä.

- [Kristian Huitula](#): *Kalevala I ja II*

"Tietysti Gallen-Kallela on vaikuttanut jokaisen suomalaisen visuaaliseen käsitykseen Kalevalasta. Minun sarjakuvani pohjaa kuitenkin eurooppalaiseen sarjakuvagenreen."

(Huitula Aviisi-lehdessä: <http://www.uta.fi/lehdet/aviisi/9907/kalevala.html>)

- Don Rosa: *Sammon salaisuus*

Sammon salaisuuden johtotarina syntyi piirtäjän suomalaisfanien ja Aku Ankan suomalaisten toimittajien ehdotuksesta. Ihastelua herättäneet helsinkiläismaisemat syntyivät tšekäläisten ystävien toimittamien valokuvien pohjalta - sopivat kuvauspaikat Rosa oli katsastanut jo edellisellä vierailullaan. Don Rosan haastattelu aiheesta [Ylen sivuilla](#).

[Linkit: Hiltusen Väinämöinen sarja, <http://www.helsinki.fi/~lakoma/comics/vainamoinen.html>,

Huitulan Kalevala, <http://www.huitula.com/index2.htm>, ja Don Rosan haastattelu,

http://www.yle.fi/player/player.jsp?name=E1%E4v%E4+arkisto%2F02128_1

TEHTÄVÄ (ÄI)

Kalevalaiset ystäväni – ystäväkirja Kalevalan hahmoista

- ▶ Kuka on mielestänne Kalevalan kiinnostavin henkilöahmo? Kerratkaa valitsemanne hahmon vaiheet lukemalla läpi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran [Kalevala-sivuilta](#) löytyvä tiivistelmä Kalevalan tapahtumista. Palauttakaa mieleenne, mitä kaikkea kyseisestä hahmosta tiedätte. Täydentäkää sitten erilliselle paperille seuraavat ystäväkirjan tiedot valitsemastanne henkilöstä. Jos ette pysty päättämään jotakin tietoa Kalevalan tapahtumien pohjalta, keksikää vastaus itse eläytymällä hahmoon ja miettimällä, mitä tämä vastaisi. Kootkaa lopuksi koko luokan papereista yhteinen Kalevala-ystäväkirja.

Nimi:

Lisänimet:

Ikä:

Perheenjäsenet:

Kotipaikka:

Mitä teet työksesi?

Mielenkiintosi kohteet:

Pahin pelkosi:

Suurin haaveesi:

Elämäsi tähtihetki:

► Huumorimielellä kokeiltavaksi:

Verkosta löytyy lähinnä aikuisille tarkoitettu [testi](#), ketä Kalevalan naisista sinä eniten muistutat.

► Lisätehtävä: Lähetä tekstiviesti kalevalamitalalla:

1. kaverillesi, 2. Kalevalan henkilönä toiselle Kalevalan henkilölle.

[Linkit: SKS:n Kalevala-sivut, <http://www.finlit.fi/kalevala/index.php?m=1&l=1>,
testi Kalevalan naisista, <http://www.sirpa.hirvikoski.fi/kalevala/testi.html>]

Oikeat vastaukset tietovisaan:

1. a, 2. a, 3. c, 4. c, 5. c, 6. b, 7. c